

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Кривов'яз О.М.

аспірант,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРАВОВА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Правова доктрина, яка з одного боку є джерелом права, а з іншого – сукупність ідей, концепцій та принципів розроблених вченими і визнаних суспільством та державою, які слугують вихідною точкою для розуміння і тлумачення права і розвитку законодавства, вже багато часу перебуває у центрі наукових дискусій. Часто доктрину порівнюють з правовою теорією та дискутують щодо включення її до первинних чи вторинних джерел права.

Щодо розрізнення правової доктрини та правової теорії, то в даному випадку, влучною стане думка О.Ф. Скакун, що правова доктрина тим і відрізняється від правової теорії, що вона виражає загальновизнані погляди: її рекомендації типових рішень для пошуку виходу із спірних, колізійних, конфліктних ситуацій є вже сприйнятими співтовариством юристів, суспільством (легітимізовані) або офіційно визнаними державою, судами (легалізовані) [1, с. 46]. У правовій теорії, як зазначає О.Ф. Скакун, вчений описує модель, за якою функціонує правова система чи її елемент, а правова доктрина ж формулює модель того, як правова система чи її елемент повинні працювати. Отже, не кожна правова теорія може стати правовою доктриною. Аби науковий твір став доктринальною працею необхідно щоб він налічував наступні фактори: 1) практичні рекомендації; 2) основу для правотворчості; 3) заповнення прогалін законодавства. Щоб правова теорія, викладена у тій чи іншій праці вченого, стала частиною доктрини, потрібно аби вона мала достатнє обґрунтування та набула загального визнання.

Порівняно з тим періодом, коли система джерел права перебувала тільки на етапі свого становлення роль правової доктрини як джерела права дещо знизилася. Проте не слід її недооцінювати. На думку Рене Давіда, доктрина в наші дні, так само, як і в минулому становить дуже важливе і життєдайне джерело права. Ця роль виявляється у тому, що саме доктрина створює словник і правові поняття, якими користується законодавець [2, с.143]. Правова доктрина являється науковим поглядом правників, представників юридичної науки. Крім того, що вона являється

уточнюючим та роз'яснюючим джерелом права, вона ще і є двигуном розвитку існуючих та появи нових форм права. Механізм виникнення і дії правової доктрини як джерела права Н.М. Пархоменко відобразила так: виникнення потреби правового регулювання окремих суспільних відносин > науковий пошук > поява ідеї та її обґрунтування > підтримка ідеї на державному (офіційному) рівні та схвалення громадськістю > перетворення ідеї на концепцію проведення правової реформи в тій чи іншій сфері суспільного життя [3, с. 13].

В теорії джерел романо-германського права найбільш основним поділом джерел права на групи є класифікація на первинні та вторинні, не є виключенням і система джерел цивільного права України. Вторинні джерела права мають певну юридичну вагу, коли первинні джерела відсутні, або ж якщо вони є неповними чи неясними. Логічно, що саме до вторинних джерел системи джерел цивільного права України відносять правову доктрину. Проте існує і кардинально інша думка. Такі російські науковці як А.О. Васильєв, Л.А. Ковальова, Н.В. Мішина, В.В. Сорокін характеризують правову доктрину як провідне, первинне джерело права, положенням якого повинні відповідати конституція держави та інші закони. Таким чином висуваючи доктрину на верхівку, так званої, піраміди джерел права дана позиція обґрунтовується тим, що правова доктрина формує правову термінологію, виробляє дефініції та містить основні принципи та напрямки за якими повинно розвиватися законодавство, суспільство та держава в цілому.

Такий підхід не позбавлений сенсу, адже правова доктрина і справді є відправною точкою для розвитку законодавства, проте, керуючись лише цим, на практиці неможливо віднести доктрину до первинних джерел права. Для врегулювання того чи іншого правовідношення в першу чергу звертаються до Основного закону та до інших нормативно-правових актів, а за відсутності потрібної норми чи за потреби її тлумачення звертаються до правової доктрини.

Впливаючи на законодавця, доктрина є непрямим джерелом права, а коли законодавець закріплює доктринальні ідеї у правових нормах – простежується прямий вплив доктрини. В Україні переважна частина доктринального впливу перепадає на законотворчий процес, а не на стадію правозастосування.

Вважаємо, що є достатньо причин відносити правову доктрину до джерел цивільного права, як дієве і самодостатнє явище здатне не тільки втілюватися в правові норми, а й у певних випадках регулювати цивільні відносини як вторинне джерело у системі джерел цивільного права України.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Правова доктрина як джерело права // Джерел права України, інших країн та міжнародної спільноти: історія та сучасність: матеріали ХХІХ Міжнародної історико-правової конференції 19-22 вересня 2013 р., м. Феодосія. – С. 45-55.

2. Давид Р. Основные правовые системы современности. – М.: Прогресс, 1988. – 279 с.

3. Пархоменко Н.М. До з'ясування окремих аспектів природи юридичних джерел права // Часопис Київського ун-ту права. – 2007. – № 2. – С. 9-15.